

היבטים לשוניים בפרשת שלח תשא

דקדוקי קריאה בפרשה בהפטרה ובראשון של קרח

יג ג רָאִשִׁי: הר"ש קמוצה
יג ח לְמַטֵּה אַפְרָיִם: בשונה מיתר השבטים, מוטעם במרכא-טפחא; אַפְרָיִם: הר"ש בקמץ.
יג יד בֶּן-וַפְסִי: הוא"ו בקמץ קטן
יג יח הַמַּעֲט: ללא געיא בה"א והמ"ם בשווא נח'.
יג יט וּמַה הָאָרֶץ: להפריד בין הדבקים וכן בפס' הבא; בְּהַנָּה הַבְּמַחֲנִים: להפריד בין הדבקים;
הַבְּמַחֲנִים: הב"ת דגושה
יג כ הַשְּׂמֵנָה הָוּא: להפריד בין הדבקים; הַיֵּשׁ-בָּהּ: הו"ד בצירי לא בסגול; וּלְקַחְתֶּם מִפָּרִי: להפריד בין הדבקים
יג כב אַחִימֹן: מ"ם בפתח
יג לב תָּרוּ: במלרע
יד ב לו-מִתְּנוּ: הת"ו בשווא נח למרות שקודם לה תנועה גדולה?
יד ג וְלִמָּה: במלרע
יד ט אֶל-תִּירְאוּ: הר"ש בשווא נע
יד יג כִּי-הֶעֱלִיתָ: הלמ"ד בחירק, ולא בצירי
יד יד נִרְאָה: אל"ף בקמץ. וְעַנְנָדָּה: העמדה קלה בוא"ו, למנוע הבלעת העי"ן החטופה, והנו"ן השנייה בשווא נע
יד יח בפסוק זה מרכיבים משותפים עם שמות לד ז ולכן יש לשים לב להבדלים במילים ובטעמים³
יד כא וַיִּמְלֹא: הוא"ו בשווא נע
יד כז מְלִינִים: הלמ"ד בדגש חזק לשון תלונה ולא לשון לינה
יד כח כֵּן אַעֲשֶׂה לְכֶם: טעם טפחא בתיבת כֵּן
יד לח חִיו: במלרע
יד מ וְעֲלִינוּ אֶל-הַמָּקוֹם: שתי תיבות רצופות מוטעמות בתביר
יד מד וַיַּעֲפֹלוּ: העי"ן בשווא נח והפ"א דגושה
טו יא יַעֲשֶׂה: העמדה קלה ביו"ד שלא יישמע כפתח
טו יג יַעֲשֶׂה-כִּכְהֵ: העמדה קלה ביו"ד, דגש חזק בכ"ף הראשונה מדין דחיק
טו יד בְּתוֹכְכֶם: כ"ף ראשונה בשווא נע ולא בחטף. לְדַרְתֵּיכֶם: הטעמה משנית ברי"ש ולא בדל"ת כפי שנוהגים בטעות כמה בעלי קריאה
טו יט בְּאַכְלֵכֶם: העמדה קלה בב"ת, למנוע הבלעת האל"ף החטופה, והכ"ף בקמץ קטן
טו כא לְדַרְתֵּיכֶם: הטעמה משנית ברי"ש ע"י מאיילה טעם מאיילה כעין טפחא אך משרת, לא מפסיק
טו כג וְהִלָּאָה: השווא בלמ"ד נח על אף שקודם לו תנועה גדולה, ראה הערה לעיל יד ב
טו כד נַעֲשֶׂתָה: לקוראים תי"ו רפויה כשי"ן שמאלית, השי"ן בשווא נח ויש להיזהר מהבלעת אות
טו כה עַל-שִׁגְגָתְם: גימ"ל ראשונה בשווא נח, על אף הקושי
טו כח בְּחֻטְאָה: הה"א לא במפיק
טו לא הַפְּרָת | תַּפְרָת: פסק בין התיבות, יש לעצור מעט בקריאתן. עֲוֹנָה בָּהּ: במילה הראשונה הה"א ללא מפיק, לכן במילה השנייה הב"ת רפויה. עם זאת, אין טעם נסוג אחר
טו לח וְנִתְּנוּ: במדויקים, הטעמה משנית בנו"ן הראשונה במרכא ולא בגעיא
טז לט וְלֹא-תִתְּוֹרוּ: גרש ללא אזלא (קדמא)

הפטרת שלח ביהושע ב:

¹ גם כאשר היא ה"א השאלה, וגם כאשר היא ה"א הידיעה במילה המעט השוא במ"ם תמיד נח ואין געיא בה"א.
² היות והקמץ בא בהברה מוטעמת, הכלל לפיו "שווא הבא אחרי תנועה גדולה, נע" לא חל, כמו במגילת רות א ח: לְכַנְהָ שְׁבָנָה
³ פרשת שלח: וְיִ אָרְךָ אֶפְיִם וְרַב-חֹסֶד נִשָּׂא עֵז וְנִפְשַׁע וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה פֶקֶד עֵז וְנִפְשַׁע עַל-בְּנֵי עַל-שְׁלֵשִׁים וְעַל-רַבְעִים: פרשת כי-תשא: נִשָּׂא עֵז וְנִפְשַׁע וְחֻטְאָה וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה פֶקֶד | עֵז וְנִפְשַׁע עַל-בְּנֵי עַל-שְׁלֵשִׁים וְעַל-רַבְעִים:

א **יְהוֹשֻׁעַ-בֶּן-נֹון** המילים מוקפות **יְהוֹשֻׁעַ**- לא במונח אלא מוקף. **שְׁנַיִם-אֲנָשִׁים**: המילים מוקפות **שְׁנַיִם**- לא בקדמא. **וַיֵּלְכוּ**: ההטעמה הנכונה היא קדמא ואזלא לא פזר. **בֵּית-אִשָּׁה**: מוקף, **בֵּית**- לא במונח

ב **וַיֹּאמֶר**: יו"ד בצירי והמ"ם בפתח

ד **וַתֹּאמֶר** | **כֵּן**: מונח לגרמיה

ה **אָנָּה**: הטעם באל"ף מלעיל לעומת זאת בלשון תחנונים הטעם בנו"ן מלרע והיא דגושה (בכתיב אל"ף ובכתיב ה"א)

ו **הֶעֱלֵתָם**: העמדה קלה בה"א ובמלעיל

ז **הַמְעַבְּרוֹת**: העי"ן בשווא נח והב"ת אחריה בשווא נע

ח **יִשְׁכְּבוּן**: במלרע⁴

יא **וַיִּמָּס**: המ"ם דגושה ומוטעמת

יב **הַשְּׁבָעוּ-נָא**: העמדה קלה בשי"ן, הב"ת בשווא נע אך ההטעמה בנו"ן (קצת לא נוח לקריאה).

יד **וַיֹּאמְרוּ**: טעם נסוג אחר ליו"ד והמ"ם בשווא נע

טז **הָהִירָה לָכוּ**: דגש חזק בלמ"ד מדין אתי מרחיק. **שׁוּב**: השי"ן בחולם

יז **נְקִיָּם**: הקו"ף בחירק חסר והיו"ד אחריה אף היא בחירק ומודגשת בדגש חזק. אין לקרוא 'נקיאים' וכן הדבר לאורך כל הפרק. **הַשְּׁבַעְתָּנוּ**: העי"ן בשווא נח

יט **תְּהִיָּה-בּוֹ**: העמדה קלה בתי"ו ודגש חזק בב"ת מדין דחיק

כב **וַיִּשְׁבוּ שָׁם**: טעם נסוג אחר ליו"ד, והשי"ן בשווא נע. **עַד-שָׁבוּ**: הטעם בשי"ן, מלעיל לשון שׁיבה, הקורא מלרע עובר ללשון שבי⁵

ראשון של קרח:

טז ג **כִּי כָל-הָעֵדָה**: טעם מהפך בתיבה **כִּי** בלבד, הכ"ף במילה **כָּל** רפויה כדין בגדכפ"ת אחרי מילה המסתיימת בהברה פתוחה וטעם מחבר. יש לשים לב במקומות אחרים⁶

טז ד **תִּתְּנָשְׂאוּ**: שי"ן שמאלית בשווא נע, אחרת זה משנה את המשמעות

טז ה **וְאֵל-כָּל-עֵדְתוֹ**: העמדה קלה באל"ף

טז ז **וַתִּנֶּן בְּהֵן | אֵשׁ**: וַתִּנֶּן במונח ולא במקף

טז ט **הַמַּעֲט**: המ"ם רפויה ללא דגש ובשווא נח, כן הדבר גם בהמשך. וכן הוסבר לעיל יג יט

טז יא **תִּלְוֶנוּ**: דגש חזק בלמ"ד, מלשון תלונו ולא לינה, שאז אין דגש והת"ו קמוצה

הרב יעקב הלוי פילבר מתוך בסוד שיח שלח תשף (קטעים)

עם ישראל – בארץ ישראל – על פי תורת ישראל – הם שלושת מרכיבי השלמות היהודית, ועל כן מאז הושלך אברהם אבינו לכבשן האש מנסים אומות העולם בחושם העיור לפגוע בנו באחד משלושת המרכיבים הללו. רבות הן הדוגמאות ההיסטוריות של הניסיון להשמיד אותנו השמדה פיזית, החל מנמרוד שהשליך את אברהם לכבשן האש, וישמעאל שרצה להרוג את יצחק, ועשו שבקש להרוג את יעקב, ופרעה שגזר להמית את הנולדים על האבניים ואח"כ להשליכם ליאור, דרך המן שזמם להרוג את כל היהודים ביום אחד ועד השואה האירופית לאחרונה. כמו כן ישנן גם דוגמאות לניסיון לבולל את ישראל בהשמדה רוחנית, כמו לבן הארמי שביקש לעקור את הכל, ואחריו היוונים שגזרו על ישראל שיכתבו על קרן השור שאין להם חלק באלוקי ישראל וב"ר בן או מלכות רומי שגזרה על המילה [שבת קל א] עד הנצרות שכפתה על יהודים להמיר את דתם וכדומה..... מה שרואים אנו בתקופתנו הוא מאמץ בלתי פוסק של האומות לסלק אותנו מארץ ישראל או לקרוע

⁴ יש צירוף דומה בפרשת וירא בראשית יט ד טָרַם יִשְׁכְּבוּ שם הטעם הוא בכ"ף, אבל כאן מסתיים בנו"ן, ולכן מלרע

⁵ השווה לפרשת שכם בראשית לד כט שָׁבוּ וַיָּבֹאוּ הטעם בב"ת.

⁶ בקטע "בית יעקב" הנאמר ע"י עדות המזרח והמערב לפני שיר של יום אומרים פסוק ממיכה ד ה: **כִּי כָל-הָעַמִּים** ושם כל בכ"ף דגושה, ויש טועים בזה, גם סידורים.

מאתנו חלקים מארצנו, ולדאבוננו משותפים בניסיון הזה גם מבני עמנו, ובמעשיהם זה הם מצטרפים לניסיון של המרגלים לנתק את ישראל מארצו, ועל כך כותב הרב קוק בספרו 'אגרות הראי"ה' ואג' צו: "יסוד הגלות והשפלות הנמשך בעולם, בא רק ממה שאין מודיעים את ארץ ישראל, את ערכה וחכמתה, ואין מתקנים את חטא המרגלים שהוציאו דיבה על הארץ בתשובת המשקל: להגיד ולבשר בעולם כולו הודה והדרה, קדושתה וכבודה ושל א"י, והלוואי שנזכה אחרי כל ההפלות כולן מצדנו להביע אף חלק אחד מרובה מחמדת ארץ חמדה ומהדרת אור תורתה ועילוי אור חכמתה ורוח הקודש המתנוסס בקרבה".

מה היה חטא המרגלים? על כך נאמרו פירושים רבים ואחד מהם הוא פירושו של הגרי"ד סולוביצ'יק כפי שמובא בספרו 'פרקים במחשבת הרב' בפרק העוסק ב'יחודה של ארץ ישראל' ובו הוא מסביר כי הגורל היהודי קשור אמיץ עם ארץ ישראל, מפני שרק בארץ ישראל נגלית השכינה, ורק בה משגשגת הנבואה, ועל כן צריך עם-סגולה להתיישב בארץ-סגולה. את הברית בין עם-ישראל לארץ-ישראל הוא מדמה שם לברית הנישואין, הכניסה לארץ היא יותר מתנועה ממקום למקום, יש כאן סמל של ברית נישואין בין העם והארץ, כי כל הקורה בארץ הזאת משפיע על רוחם ועל עמדתם של היהודים באשר הם שם. אך בניגוד לנישואין שלפעמים הם יכולים להסתיים בגירושין, הקשר שבין העם והארץ הוא קשר הקיים לנצח. והנה ההלכה קובעת שאסור לאדם לשאת אשה או אפילו לארס אותה קודם שיראנה, ואין זה חשוב כמה המלצות טובות קיבל עליה, כי הקשר הזה צריך להיות מעומק הלב וללא הסתייגויות, על כן צריך לבססו על ידיעה והכרה ישירה ובלתי אמצעית, ואסור להיכנס לברית הנישואין ללא הכרה והערכה אישית קודמת. מאותה סיבה – מסביר הרב סולוביצ'יק – נצטווה משה לשלוח אנשים לתור את הארץ, לא בשביל לאסוף מידע, אלא לתת לראשי השבטים המייצגים את כלל הציבור היהודי את ההזדמנות להכיר את הארץ בהכרה בלתי אמצעית וכנציגי הציבור להביא לכלל הציבור דין וחשבון על מהותה המיוחדת במינה של ארץ הקודש. כי על אף ההבטחה האלוקית בדבר תכונותיה המצוינות של ארץ ישראל, היו ישראל צריכים להתוודע אליה בקשר ישיר באמצעות נשיאתיהם. ומוסיף הרב סולוביצ'יק – עם ישראל הוא עם יחיד במינו, קודש לה, העומד להזדווג עם ארץ-סגולה, ארץ אשר שמרה אמונים לעם ישראל, וכאשר נכבשה בידי זרים ויהודיה הוגלו ממנה, נשארה הארץ שוממה ועצרה את ברכותיה, כאשה נאמנה המחכה ומייחלת בגעגועים לשובו של בעלה. על כן קיווה משה רבנו לכך שהמרגלים ירגישו ויכירו בתכונותיה הסגוליות של הארץ, ויוקירו את ערכיותה מצד הברית של ה' עם אברהם. ואכן היחידים שהבינו את ערכה המיוחד של הארץ היו יהושע וכלב, ועל כן הלך כלב להשתטח על קברי אבות במערת המכפלה, בשעה ששאר הנשיאים הלכו לבדוק את שטחי הארץ ממדבר צין עד רחוב לבוא חמת, המרגלים סקרו את הארץ בראיה חיצונית כסוחרים נדל"ן, והם בחנו את ערכה מצד התועלת של העולם הזה, ועל כן נכשלו בהתייחסות שלהם אליה. ורק יהושע וכלב שהתבוננו על הארץ בהסתכלות פנימית אמרו: "טובה הארץ מאד מאד (במדבר יד, ז) – עד כאן הסברו של הרב סולוביצ'יק.

א"ה. הספר של הרב ז"ל אינו לפניי, אבל אני משער שהכותב הבין את דבריו אל-נכון. הוא נוקט כפשוטו שהקב"ה צווה לשלוח מרגלים, וזה לא סותר את מה שנאמר בפרשת דברים ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישבו אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן (דברים א, כב). תוספת ההסבר והדמיון לנישואין יכול להתקבל על דרך הדרש.

הזוגיות הנצחית של עם ישראל וארצו היא לצנינים בעיני אומות העולם, לא רק האומות הגובלות עם ארץ ישראל אלא גם אצל האומות שאין להם כל גבול עם

הארץ, והאיבה הזו מלווה שנאה המתעטפת בצביעות, שהאמצעים כולם כשרים להצר את שיבת ישראל לארצו. מה מביא את כל הרוע שבעולם להתנכל דווקא לארץ ישראל? בספרו "נפש חיה" מביא הרב מקאליש את המכתב ששלח אליו הרב אליהו גוטמאכר שבו הוא כותב: שאצלו ברור שאם יתחילו ישראל לעבוד אדמת הקודש בסך של מאה ושלושים משפחות שתהיה התחלת הגאולה גם כשלא יהיו ישראל ראויים לכך, כי הגלות באה מחמת מאיסת הארץ ובתיקון חטא זה תבוא הגאולה, ככתוב: "רְצִיתָ ה' אֶרְצָךְ, שָׁבַתְּ שְׁבִיתָ יַעֲקֹב (תהלים פה, ב)". ומסיים שם: "שיש לראות את גודל התכלית של ישוב הארץ בזה ש"הקליפה" גוברת (נגד ישוב הארץ) גם בצדיקים היותר גדולים לבטל הטוב הזה, יען שכח הקליפה תלוי בגלות, ובביטול הגלות תבוטל הקליפה". לפי דבריו המאמץ העולמי של ארצות ערב, האיחוד האירופי ורבים אחרים, כמעט כל עצרת האומות המאוחדות, הוא מאבק הישרדות של הרוע העולמי, שכוחו יתבטל מן העולם בשוב ישראל לארצו להיות ריבון על מלוא מרחבי ארצו. ועל כן כוחות הרשע בעולם מגייסים כל מאמץ למנוע את שובו של עם ישראל לארצו, ועושים הכול כדי לנשל את בניה ממרחביה. במלחמתו של 'כוח הרע העולמי' לנשל את עם ישראל מארצו הוא אינו מסתפק בגיוס האומות בלבד, אלא הוא כעמלק בשעתו מזנב גם בנחשלים מבני עמנו, שהם המרגלים המודרניים המואסים בארץ חמדה ומצטרפים אל הכוחות הפועלים לנשל את ישראל מחלקי ארצו. וגם הטענות של מרגלי ימינו דומות לטענות שנטענו בשעתן ע"י המרגלים של אז, כמו הטענה הצדקנית על העדפה כביכול את קדושת האדמה על קדושת חיי האדם, ולפי "מדרש הגדול" [א"ה. הדברים מפורשים גם בילקוט שמעוני כאן ובפרשת דברים] זו הייתה גם טענת המרגלים בשעתם שאמרו: "לָתֵת אֶתְנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ (דברים א, כז)" – "שהיו יושבים במשכניהם ומבכים כמתלהמים נוטלים את בניהם ואומרים: אוי לכם דוויים, אוי לכם סגופים, למחר יהיו הורגים מכם".

יד כ ויאמר יי סלחתי כדברך פסוק זה מפורסם בסליחות וגם בדרשות חז"ל על כפרת חטא העגל שהיה כשנה לפני חטא המרגלים. אשר יובל בגליונו 'מחלקי המים' דן בעניין זה וכדרכו מביא מקורות חז"ל רבים, כאן מובאים קטעים מדבריו.

מדרש תנחומא (בובר) פרשת פקודי סימן ב

... כך הקב"ה חבב את ישראל, והביאם לפני הר סיני, ונתן להם את התורה, וקרא אותם מלכים, לסוף ארבעים יום עשו את העגל, ואמרו אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל (שמות לב, ד)! באותה שעה אמרו אומות העולם אין הקב"ה מתרצה להם עוד. כיון שעמד משה ונתפלל עליהם, א"ל הקב"ה: סלחתי כדברך, ולא עוד אלא שאני משרה שכינתי עליהם וביניהם, והכל יודעים שמחלתי להם, שנאמר וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכְכֶם (שמות כה, ח).⁸

מדרש תנחומא פרשת כי תשא סימן לא

"פָּסַל לָךְ (שמות לד, א)", אימתי ירד משה מן ההר? אמר רבי יהודה בר שלום: ק"כ יום עשה משה אצל הקב"ה. כיצד? ... בשישה בחודש נתן להם עשרת הדברות וכתוב בו: "וּמַשָּׁה עָלָה אֵל הָאֱלֹהִים (שמות יט, א)". ועשה שם ארבעים יום כ"ד מסיון וי"ו מתמוז, הרי מי יום. ירד בי"ז בתמוז ראה את העגל ושב את הלוחות ... וחזר ועלה בעשרים ... עשה שם עשרה מן תמוז וכל חודש אב הרי ארבעים יום. עלה בראש חודש אלול כשא"ל פסל לך ... עשה שם אלול כולו ועשרה מתשרי. וירד בעשור והיו

⁷ לפי הקרי.

⁸ כך גם בשמות רבה נא ד: "כך הקב"ה חיבב את ישראל והביאם לפני הר סיני ונתן להם את התורה וקראן ממלכת כהנים ... אחר ארבעים יום חטאו. אותה שעה אמרו אומות העולם אינו מתרצה להם עוד ... כיון שהלך משה לבקש רחמים עליהם מיד סלח להם הקב"ה שנאמר ויאמר ה' סלחתי כדברך". הרי לנו מדרשים בספר שמות ששואלים את "סלחתי כדברך" של חטא המרגלים לעניין חטא העגל וירידת משה עם הלוחות השניים והציווי על הקמת המשכן. כאילו התחלף חטא העגל (יום הכיפורים) בחטא המרגלים (תשעה באב) והציווי על הקמת המשכן הוא השלמה והוכחה ל"סלחתי כדברך". וממילא גם נעלם "ואולס". מנין לקחו המדרשים העתקה זו? האם "חירות הדרשן" לשלב פסוקים כרצונו לא הפכה כאן לערוב פרשיות ממש? א"ה. נראה שאכן כן!!

ישראל שרויים בתפילה ותענית. ובו ביום נאמר לו למשה: "סלחתי כדברך" וקבעו הקב"ה יום סליחה ומחילה לדורות, שנאמר **כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטָהָר** (ויקרא טו, ט).⁹
פירוש כלי יקר על הפסוק, במדבר יד כ – "ויואמר ה' סלחתי כדברך"
בכמה מקומות דרשו פסוק זה על מעשה העגל. ורצונו לומר, כי בכל זמן ממצרים ועד הנה "סלחתי כדברך", אבל מכאן ואילך חושבנא, ולא אסלח לגמרי. ונתן טעם לדבר "וינסו אותי [זה] עשר פעמים" (פסוק כב), על כן ויתרתי להם בזכות אברהם שנתנסה בעשר ניסיונות. אבל משם והלאה, תמה זכות זו, על כן אגבה חובי מעט מעט.

מקור זה הוא בין הבודדים שמתייחס לשאלה שלנו. וכבר קדם לפירוש זה של **כלי יקר** (רבי שלמה אפרים מלוונטשיץ, פולין לפני 500 שנה, תלמיד **המהרש"ל**) פירוש חזקוני (רבי חזקיה בן מנוח, לפני 800 שנה, צרפת, פרובאנס) שאומר: "סלחתי כדברך פעם אחת במעשה העגל ויתרתי להם, אבל עכשיו לא אסלח להם, אבל אפרע מהם". פירוש זה משנה לחלוטין את משמעות הפסוק "סלחתי כדברך" ואת השימוש שאנו עושים בו בתפילותינו ודברי תורתנו וחוזר אל פרשני המקרא שהבאנו לעיל: רש"י, רמב"ן, אבן עזרא, רשב"ם, ספר העיקרים, אך בעוצמה גדולה בהרבה. עד כאן "סלחתי כדברך", אומר הקב"ה למשה, "ואולם" מכאן והלאה אין הנחות. לא כמו שאנו אומרים בכוונה גדולה בפתח תפילת יום הכיפורים "ויואמר ה' סלחתי כדברך", אלא אדרבא, כמו שהמדרש אומר במוצאי יום הכיפורים: "מכאן ואילך נחל החשבון" (ויקרא רבה לז על הפסוק **וְלִקְחֶתֶם לָכֶם בַּיּוֹם הַרְאֵשׁוֹן** (ויקרא כג, ט)). ראה המשך דבריו של כלי יקר שם, שהוא איננו מקבל את שיטת חז"ל שחטא המרגלים נכלל בעשרה הניסיונות שניסו אבותינו את הקב"ה. אדרבא, חטא המרגלים הוא הניסיון האחד עשר. עליו כבר אין הנחות ולא סליחה מלאה. מעניין למה כיוונו כלי יקר וחזקוני כשאמרו בתפילותיהם בימי הסליחות והרחמים, ובפרט ביום הכיפורים: "סלחתי כדברך" (אם אמרו). **צ"כ מחלקי המים.**

א"ה. המדרש פורץ לו דרך ואין מוחה בידו. חז"ל משתמשים גם בלשון שאולה. הלשון סלחתי כדברך גם אם נאמר במקור [עז כה] סלחתי כדברך [ואולם...] עדיין יש בו עוצמה רבה, וקדמונינו לא ראו למה להמנע מביטוי זה בסליחות וביום הכיפורים.

וּבְשִׁחְטָאוֹ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, עָמַד מוֹשֶׁה בְּתַפְלָה לְפָנָיו, וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְכָךְ אָמַר בְּתַפְלָתוֹ: סִלַּח נָא לְעַוְנוֹתָיִךְ הַעֵם הַזֶּה כַּגִּדְלֵי חֲסֵדְךָ, וּכְאֲשֶׁר נִשְׁאַתָּה לְעַם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הַנְּהַי. אַף אַתָּה הַשִּׁיבוֹתָ לּוֹ כְּדַרְכֵי טוֹבְךָ בְּשִׁוְתוֹ וְחֲנַנְתּוֹ וְאָמַרְתָּ לּוֹ סִלַּחְתִּי כְּדַבְרְךָ.

יד מ עמרם איזנשטיין נר"ו וישפמו בבקר ויעלו אל-ראש-ההר לאמר הננו ועלינו אל-המקום אשר-אמר יי כי חטאנו:

מדהפטיק ביטפחאי ביאשר אמר יי המפטיק יותר מהירביעי שביהנני, ומהיתבירי שביועלינו, מבואר שיעלינו אל המקום אשר אמר יי הוא ענין לעצמו. [שאם 'אשר אמר יי כי חטאנו זה דבר אחד, היה ראוי להפטיק כאן פחות מביהנני ומביועלינו].

⁹ כאן הולך המדרש צעד נוסף ומקשר את הלוחות השניים ואת יום הכיפורים עם הפסוק "סלחתי כדברך". ועל מנת שלא נטעה לחשוב שיש כאן טעות כלשהיא, הוא עושה את כל חשבון הימים למן עליית משה להר בתחילת חודש סיון לאחר מעמד הר סיני, עד ירידתו מההר עם הלוחות השניים בעשרה בתשרי (סה"כ תקופה של ארבעה חודשים), ביום שנקבע לדורות כיום סליחה ומחילה לעם ישראל לדורות. נראה שמדרש זה הוא המקור לכל המדרשים, הפרשנים, הסידורים ומחזורי התפילה, ראשונים ואחרונים, הממקמים את "סלחתי כדברך" במרכז תפילת יום הכיפורים (לא מצאנו מקור קדום יותר, והמאיר עינינו יבורך). ואף אחד לא עוצר ושואל: מה בעצם ענין "סלחתי כדברך" ליום הכיפורים? בפרט, שכפי שראינו, אין זו סליחה מלאה וכל מי שבקי בפסוקים יודע שיש המשך: "ואולם". (והדמיון ל"ג מידות שמסתיימות במילה: "ונקה" ומתעלמות מהמשך הפסוק: "ונקה לא ינקה", כפי שהערנו). האם לא נסחפו המדרש, פרשני המקרא שאמצו גישה זו, ומסדרי הסידורים ומחזורי התפילות שהעתיקו זה מזה? ואף אחד לא זוקף גבה ושואל מה ענין "סלחתי כדברך" של המרגלים שראשית איננו מושלם ושנית שייך עפ"י לוח השנה לתשעה באב – מה עניינו ליום הכיפורים? ראה רש"י בפירושו לדברים ט יח: "ואנתפל לפני ה' כראשונה ארבעים יום - ... שהוא עלה בשמונה עשר בתמוז, בו ביום נתרצה הקב"ה לישראל ואמר לו למשה (דברים י א) פסל לך שני לוחות. עשה עוד ארבעים יום, נמצאו כלים ביום הכיפורים. בו ביום נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ואמר לו למשה סלחתי כדברך. לכן הוקבע למחילה ולסליחה. ומנין שנתרצה ברצון שלם, שנאמר בארבעים של לוחות אחרונות (דברים י י) ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים, מה הראשונים ברצון אף אחרונים ברצון". האם רש"י בפירושו לספר דברים שכח את פירושו לספר במדבר (רש"י שהבאנו לעיל) בו הוא מדגיש את ה"ואולם", את "חזי אני" שהוא לשון שבועה "אם יראו (האנשים) את הארץ?" האם ניתן לקחת פסוק ממקום אחד, לנתק אותו מהקשרו, ולשתול אותו במקום אחר ובהקשר אחר?

והיינו שכוונתם שהם עולים לארץ ישראל שהשם אמר לעלות לשם. ומה שכתוב אח"כ כי חטאנו, זה הסיבה למה הם עולים להר. שמתוודים שחטאו, ועכשיו הם חוזרים בתשובה ועולים לארץ. וכדכתיב 'וַתַּעֲנוּ וַתֹּאמְרוּ אֵלֵינוּ חָטָאנוּ לַיהוָה, אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִלְחַמְנוּ כְּכֹל אֲשֶׁר עָנּוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ (דברים א, מא)'.
[וכן מסתבר גם מצד הענין, שלא יתכן לומר שהכוונה שעולים למקום שהשם אמר שחטאו בו, שהרי לא חטאו בארץ ישראל, אלא במדבר].

א"ה. נחזי אנן. ישראל נתבשרו שבמקום הכניסה הצפויה הקרובה לארץ, עליהם לפנות למדבר. התגובה שלהם מעידה שהם ציפו שלמרות כבייתם וחששם הם יכנסו לארץ, הם ציפו לשמוע עוד דברי חיוזק, ובעיקר החלטה שאין זה תלוי ברצונם, הם ממישיכים בדרכם ארצה. המלים **אֵל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְיָ** מתפרשות אל הארץ המובטחת שהיינו בדרך אליה. המלים **כִּי חָטָאנוּ** מתפרשות אע"פ שחטאנו אנחנו מוכנים ומבקשים שיותן לנו לעלות. **כִּי** מתפרש במקומות רבים – אע"פ. וגם המקרא מפרשת דברים שידידנו הביא מתפרש כך 'וַתַּעֲנוּ וַתֹּאמְרוּ אֵלֵינוּ [אמנם נכון כי] חָטָאנוּ לַיהוָה, [אך-על-פי-כן] אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִלְחַמְנוּ כְּכֹל אֲשֶׁר עָנּוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ [לפני הגזרה, או יצונו, עָנּוּ במשמע עתיד]. ידידנו מפרש. חטאנו, אנו עושים תשובה ועולים לארץ. מה שנראה לי יותר נכון אע"פ שחטאנו אנו רוצים לעלות.

יד מד **לֹא-מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה:** במפעל הכתר של בר-אילן יש כאן תוספת ברש"י שאינה בדפוסים. התוספת היא באותיות קטנות וזה מראה שלדעת ההוצאה זו הוספה בדברי רש"י. [לא משו – לא סרו; מגזרת "מן המים משיתיהו (שמות ב, י)"; כך חיברו מנחם (מחברת: ימשי)]. יש להזכיר כי רש"י על פסוק זה בשמות שולל לחלוטין הבנה זו. אע"פ שלשיתו גם משו וגם משיתו מאותו שורש בעל שתי אותיות, הוא מבחין יפה בין מה שנקרא אצלנו ע"ז ומה שנקרא אצלנו ל"ה (בספרי דקדוק חדשים ל"י או ל"ז/י).

פֶּן אֲחַכְּם וַיִּחַכְּם-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

בכתובת: franklashon@gmail.com

© גוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ©